

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การศึกษาของไทยเริ่มขึ้นจากภายในครอบครัวแล้วขยายออกไปสู่วัด วัง และโรงเรียนตั้งนั้นวิธีการจัดการศึกษาจึงมีรูปแบบของการสั่งสอนฝึกฝนอบรมบ่มนิสัยซึ่งต้องมีคุณธรรมเป็นหลักและเป็นพื้นฐานในองค์ประกอบของการศึกษาที่เห็นได้ชัด คือคุณธรรมที่เป็นเนื้อหาวิชาหลักของหลักสูตร คุณธรรมของผู้เป็นครูและศิษย์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่สำเร็จการศึกษา วิธีการอบรมสั่งสอนและการสอดแทรกคุณธรรมในกระบวนการต่าง ๆ ของการศึกษา (สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ, 2535) เพราะถ้าคนในสังคมขาดคุณธรรม สังคมนั้นก็จะขาดความสงบสุข เนื่องจากความรู้ที่ปวงไม่ช่วยให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ ไม่ช่วยให้ดำรงตนอยู่ได้ท่ามกลางปัญหาและความผันผวนทั้งหลายในชีวิต

คุณธรรม คือ สภาพของคุณงามความดีภายในบุคคล ที่ปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกจนเป็นสัญชาตญาณที่สร้างพฤติกรรมให้สามารถแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า ตัดสินใจที่จะเลือกปฏิบัติได้อย่างดีอย่างเหมาะสมนำไปสู่การเสริมสร้างให้สังคมมีแนวความประพฤติที่ยึดปฏิบัติเป็นมาตรฐานความประพฤติที่ดีงามสร้างคุณภาพ และคุณลักษณะทางจิตใจให้บุคคลกระทำ ความดีละเว้นความชั่ว สร้างสภาพแวดล้อมที่สงบและมีหลักแห่งการดำรงชีวิต

บุคคลที่มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ได้รับการขัดเกลาหล่อหลอมคุณลักษณะต่าง ๆ รวมกันจนสามารถเผชิญสถานการณ์ทางคุณธรรมไม่ว่าจะเป็นทางหลักคุณธรรม การตัดสินใจค่านิยม ผลสะท้อนของการกระทำ หรือการปฏิบัติตนต่อสังคมในรูปแบบของกลุ่มคนได้อย่างเหมาะสม บุคคลที่เรียนรู้ด้านจริยธรรมเป็นอย่างดีก็จะรู้วิธีที่จะปฏิบัติตน เมื่อพบกับปัญหาทางคุณธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมและคิดหาวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้หลายแนวทางตามหลักทั่วไปในการตัดสินใจมากกว่าจะปฏิบัติไปตามประเพณี กฎหมาย มีอิสระที่จะกระทำตามข้อคิด แนวทางที่ตนได้เรียนรู้มาแล้วเป็นอย่างดี (ประภาศรี สีหอำไพ, 2531)

การปลูกฝังคุณธรรมในด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็ก จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาสถาบันศาสนา ตลอดจนจรรยาบรรณและสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะมีลักษณะและวิธีการส่งเสริมปลูกฝังที่แตกต่างกันออกไปแต่สถาบันที่จัดได้ว่ามีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กมากที่สุด คือสถาบันครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดอันดับแรกที่เด็กได้เกี่ยวข้องและเริ่มเรียนรู้ การดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดพร้อมทั้งได้รับการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้เด็กเป็นคนดี ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ บิดา มารดา เพราะบิดามารดาเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับบุตรมากกว่าคนอื่น ๆ บิดามารดาสามารถจัดสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้แก่เด็กได้ เพื่อเด็กจะได้เติบโต พัฒนาไปพร้อมไปกับการเรียนรู้ รูปแบบอย่างพฤติกรรม ตลอดจนรับรู้แนวคิดต่าง ๆ จากบิดามารดาและสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว เด็กจะได้รับการปลูกฝังคุณธรรมเจตคติ หรือแนวทางที่เด็กจะยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ (โกสมุ เศรษฐวรงค์, 2531) ดังนั้นหน้าที่และความสำคัญของครอบครัว คือ

1. เป็นแหล่งสร้างสรรค์สมาชิกใหม่ คือ ให้กำเนิดทายาทเพื่อสืบสกุล
2. ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว
3. ให้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนถึงระเบียบของสังคม เพื่อให้สมาชิกเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต
4. ส่งเสริมความเจริญเติบโตส่วนบุคคล ทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญาให้กับลูกหรือผู้อยู่ในอุปการะ
5. หล่อหลอมและปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีงามแก่ลูกหรือผู้อยู่ในอุปการะ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้ด้วยดี
6. สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของครอบครัว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและความสัมพันธ์ระหว่างญาติมิตร
7. ให้อิสระและเสรีภาพแก่สมาชิกของครอบครัวตามสมควร
8. กำหนดบทบาทและสถานภาพหน้าที่ให้แก่สมาชิกใหม่ เพื่อให้รู้ว่าควรมีสถานภาพหน้าที่และบทบาทอย่างไรในครอบครัว (โสภา ชปิลมันท์, 2536)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหน้าที่สำคัญของครอบครัว คือการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังและส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม เพื่อให้เด็กนำไปปฏิบัติอันจะส่งผลให้เกิดบุคลิกภาพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งจะพัฒนาเป็นอุปนิสัยของเด็ก ครอบครัวมีบทบาทดังนี้ คือ

1. บทบาทในฐานะเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อม และสถานการณ์เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์และฝึกการปรับตัว (Social Learning)
2. บทบาทในฐานะเป็นผู้ให้ข่าวสาร ความรู้และข้อเท็จจริงด้านจริยธรรมและวัฒนธรรมแก่เด็ก (Informative Learning)
3. บทบาทในฐานะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้เลียนแบบ (Modeling)
4. บทบาทในฐานะเป็นผู้ป้องกันทางเสื่อมและเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาพฤติกรรมไปในทางที่ดี (Reward and Punishment)
5. บทบาทในฐานะเป็นผู้แก้ไข และปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กที่มีแนวโน้มไปในทางเสื่อมแล้วให้กลับตัวได้และประพฤติดี (Behaviour Modification) (สุมน อมรวิวัฒน์ และทีศนา แชนมณี, 2526)

สภาพของครอบครัวในสังคมไทยมีความผูกพันใกล้ชิดสนิทสนมกันอย่างแน่นแฟ้น พ่อแม่มีเวลา ในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนลูก ลูก ๆ เองก็ซึมซับสิ่งต่าง ๆ ที่ตั้งงามที่พ่อแม่สอน เมื่อเกิดปัญหา ก็ปรึกษาพ่อแม่ได้ ปัญหาต่าง ๆ ที่ร้ายแรงจึงไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก และเนื่องจากหลายครอบครัวยังมีลักษณะ โครงสร้างแบบครอบครัวขยาย ญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ด้วยจึงเข้ามา มีส่วนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เครือข่ายทางสังคมมีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เช่นกัน ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ชิดครอบครัวจะมีส่วนร่วมในการดูแลเด็ก อย่างไรก็ตามเด็กสามารถที่จะพัฒนาความผูกพันทางอารมณ์ในระยะต้นกับผู้ให้การดูแลอย่างใกล้ชิดกับคนใดคนหนึ่ง ซึ่งมักจะเป็นแม่หรือยาย แต่จากการวิจัยพบว่า มีส่วนในการอบรมเลี้ยงดูเช่นกัน บุคคลเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ไม่ว่าจะเป็นญาติหรือเพื่อนบ้าน หรือพี่ จะมีฐานะเป็นผู้ให้การดูแลใกล้ชิดอันดับสองถัดจากแม่หรือยาย ลักษณะการมีผู้ดูแลหลาย ๆ คน เช่นนี้พบได้ชัดเจนในครอบครัวขยายและครอบครัวขนาดเล็กด้วย ซึ่งจะส่งผลทำให้คนในครอบครัวจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามารถส่งผลให้เป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (สุมน อมรวิวัฒน์, และคณะ 2532)

ในอดีตการอบรมเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ของแม่ฝ่ายเดียว แต่ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวที่มีลักษณะครอบครัวขยาย มีการอยู่รวมกันระหว่างญาติพี่น้อง หรือปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน ก็เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว คือ มีพ่อแม่ลูก ซึ่งปัจจุบันจากการสำรวจในกรุงเทพมหานครพบว่า เป็นครอบครัวเดี่ยวถึงร้อยละ 86.70 ทั้งนี้เพราะสภาพเศรษฐกิจที่ค่าครองชีพสูงขึ้น ทำให้การมีครอบครัวใหญ่เป็นการสิ้นเปลือง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงลักษณะครอบครัวไทยทำให้อิทธิพลของปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กลดลง (จรรยา สุวรรณทัต และคนอื่น ๆ , 2529) พ่อแม่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ไม่สามารถทำบทบาทของพ่อแม่ที่ดีตามที่คาดหวังไว้ได้ เพราะต้องทุ่มเทเวลาของตนในการทำงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินทองมากที่สุดเท่าที่ตนจะสามารถทำได้ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการทางวัตถุที่สมาชิกในครอบครัวต้องการ เพราะเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายมากที่สุดสำหรับครอบครัวของตน จึงทำให้เวลาที่ตนมีให้ครอบครัวน้อยลง ความสัมพันธ์ของตนกับลูก ๆ จึงห่างเหินไป และจากสภาพเศรษฐกิจอีกเช่นกันที่ส่งให้บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เป็นแม่แปรเปลี่ยนไป การที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อสามารถรองรับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันได้ ดังนั้นเวลาที่เคยใช้ไปกับการดูแลเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนบุตรของมารดาถูกใช้ไปกับการทำงาน ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่แน่นแฟ้นกลับถูกกัดกร่อนด้วยสิ่งเหล่านี้ เป็นผลทำให้เด็กขาดความอบอุ่น ก้าวร้าว ขาดความมั่นใจ เป็นต้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไปแล้ว พ่อแม่เป็นต้นแบบในการถ่ายทอดค่านิยม ความคิด จริยธรรม คุณธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ อีกด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมและบ่งบอกถึงคุณลักษณะในตัวเด็ก และแน่นอนว่าพ่อแม่ที่เป็นต้นแบบให้กับลูกนั้น หากไม่มีเวลาแสดงตนเป็นต้นแบบที่ดี โอกาสที่เด็กจะรับต้นแบบที่ไม่ดีเกิดขึ้นได้มาก และเมื่อรับต้นแบบที่ไม่ดีมาแล้วนำไปปฏิบัติก็จะยิ่งส่งผลร้ายต่อสังคม (คณะครุศาสตร์, 2536)

นอกจากปัญหาเศรษฐกิจที่จะส่งผลกระทบต่อบทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรมของเด็กแล้ว ยังพบว่า บิดา มารดาหรือผู้ปกครองขาดความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนในการปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรมให้แก่เด็ก บิดามารดาส่วนมากมักลืมนึกถึงเรื่องนี้ เพราะเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้ว มักจะไว้วางใจให้ครูเป็นผู้สั่งสอนหรือหากจะคิดถึงบ้างก็ยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งสุมน อมรวิวัฒน์ และทีศนา แชมมณี (อ้างถึงใน พงษ์เทพ มั่นตรง, 2527) กล่าวว่า ผู้ปกครองมักใช้มาตรฐาน

ของตนเอง ในวัยเยาว์ของยุคสมัยหนึ่ง มาเป็นเกณฑ์ตัดสินความประพฤติของเด็กในสภาพแวดล้อมของสังคมปัจจุบัน ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและส่งเสริม คุณธรรม โดยมีหลักสูตร บทเรียนที่แน่นอน มีวิธีการปลูกฝัง ส่งเสริม ถ่ายทอด และประเมินผลอย่างมีระบบ โดยเฉพาะ โรงเรียนในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมประชากรให้มีความรู้ ความสามารถพื้นฐานและทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ ตลอดจนเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

จากจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าหน้าที่อันสำคัญของโรงเรียนก็คือ การเตรียมเด็กให้เป็นพลเมืองดีนั่นเอง คือ จะต้องให้ความรู้ความสามารถต่าง ๆ ปลูกฝังเจตคติ และคุณธรรมอันดีงามให้แก่เด็ก แต่การที่เด็กจะมีคุณธรรมได้นั้น ต้องอาศัยการอบรมจากหลายฝ่ายนอกจากโรงเรียนแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อนฝูง ตลอดจนสังคมก็มีส่วนในการปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรมให้แก่เด็กด้วย และเนื่องจากเด็กแต่ละคนมาจากครอบครัวที่แตกต่างกัน ก็ย่อมได้รับคุณธรรมจากผู้ปกครองแตกต่างกันไปตามวิธีการอบรมเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อมที่อาจมีทั้งดีและไม่ดี ซึ่งไม่อาจปล่อยให้มันเป็นเช่นนั้นได้ โรงเรียนจึงต้องรับหน้าที่อบรมบ่มนิสัย ปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรมแก่เด็กให้เป็นไปในแนวทางที่พึงปรารถนาของสังคมและประเทศชาติ โดยยึดแนวการปลูกฝังอบรมตามหลักสูตรที่กำหนดไว้

แต่จากการศึกษาบทบาทของผู้ปกครองตามความรับรู้ของตนเอง ในการปลูกฝังค่านิยมอันพึงประสงค์ให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของพงษ์เทพ มนัสตรง (2527) พบว่า สาเหตุของการปลูกฝังค่านิยมอันพึงประสงค์ส่วนหนึ่งมาจากผู้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับ นววรรณ มายะการ, 2529 ที่ศึกษาบทบาทของครูตามการรับรู้ของตนเอง ในการปลูกฝังค่านิยมอันพึงประสงค์ให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษา ในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือในการปลูกฝังค่านิยม ดังนั้นผู้ปกครองหรือครอบครัวจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดที่จะช่วยให้การดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็ก และจะสนองตอบวัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้ได้ผล นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่จะช่วยส่งผลให้การปลูกฝังคุณธรรมให้บรรลุผลสำเร็จได้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน โรงเรียนจะต้องติดต่อประสานสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจกับทางบ้านหรือผู้ปกครอง ในเรื่องเกี่ยวกับการให้การศึกษาระดับประถมศึกษาและปัญหาต่าง ๆ ดังนั้นในการอบรมสั่งสอนเพื่อปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรม ครูต้องคำนึง

ถึงพื้นฐานของเด็กหรือสอบถามผู้ปกครองมาก่อนว่า เด็กเคยได้รับการอบรมสั่งสอนปลูกฝัง หรือส่งเสริมคุณธรรมในด้านใดบ้าง มากหรือน้อยเพียงไร และยังขาดการปลูกฝังคุณธรรมในด้านใดบ้าง ด้วยเหตุนี้จะทำให้การปลูกฝังเป็นที่น่าพอใจดีกว่าต่างฝ่ายต่างทำ ในการปลูกฝัง และส่งเสริมคุณธรรมให้แก่เด็ก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมมือกันในระหว่างผู้ปกครองกับ ครูหรือโรงเรียน เพื่อให้บังเกิดผลดียิ่งขึ้น ดังนั้นความร่วมมือระหว่างครอบครัว และโรงเรียนจึงมีความสำคัญมาก ดังได้กำหนดไว้ในแนวทางการจัดการศึกษาของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ว่า "ให้มีการส่งเสริมครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชนและสื่อมวลชนร่วมมือในการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสมในการชี้นำแนวทางที่ดีแก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

จากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติอันดับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดมาตรการในการพัฒนาการศึกษาในระดับประถมศึกษาข้อที่ 11 ว่าให้มีการส่งเสริมให้ชุมชนและครอบครัวได้มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอน ร่วมกับโรงเรียนพร้อมทั้งรณรงค์ให้ความรู้แก่ชุมชนและผู้ปกครอง เพื่อให้สามารถช่วยเหลือบุตรหลานของตนในเรื่องการเรียนและการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นอกจากนี้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ได้กำหนดให้มีเนื้อหาในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมของพุทธศาสนาไว้ในวิชาจริยศึกษา กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมที่สำคัญในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคม 13 คุณธรรม ดังนี้

1. ใฝ่รู้
2. ซื่อสัตย์
3. อุตุน
4. ประหยัด
5. ซื่อสัตย์
6. ระเบียบวินัย
7. ตรงต่อเวลา
8. สามัคคี
9. เสียสละ
10. เมตตากรุณา
11. กตัญญูกตเวที
12. ยุติธรรม
13. ความเป็นผู้มีวิถึคุณธรรม

อีกทั้งหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ยังได้เสนอแนวทางในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและร่วมมือของผู้ปกครองกับโรงเรียน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องคุณธรรมดังนี้ "ผู้ปกครองควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในด้านการงานและการอยู่ร่วมในสังคม ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดีและการปฏิบัติตามหลักศาสนา" (เอกสารแนะนำหลักสูตรฉบับปรับปรุง 2533)

เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2529-2534) เน้นการพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ NIC (Newly - Industrialized

Country) โดยเน้นการลงทุนของเมืองใหญ่ คือกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นผลทำให้เขตปริมณฑลซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตการศึกษา 1 เป็นเขตอุตสาหกรรม ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม อาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนอยู่ในภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ

สิงห์เชษฐ มีรัมย์ (2534) ได้ศึกษาคุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรมตามความต้องการของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและครูประถมศึกษา พบว่าคุณธรรมที่ต้องการคือ การตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ความขยัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุมาพร ทสอสมฤดี และคณะ (2532) พบว่าคุณลักษณะด้านคุณธรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพของบุคคล คือ ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความอดทน การประหยัด การตรงต่อเวลา และการใฝ่รู้ ดังนั้นคุณธรรมเหล่านี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในอาชีพ ซึ่งนักเรียนในเขตนี้เมื่อจบการศึกษา ระดับประถมศึกษาจะต้อง เข้าประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากด้วยเหตุ ดังกล่าวมานี้ ความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองหรือครอบครัวกับโรงเรียนมีความสำคัญที่จะทำให้การปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรมในหลักสูตรประสบผลสำเร็จ

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ตามบทบาทในด้านการเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์และฝึกการปรับตัว บทบาทในด้านการเป็นผู้ให้ข่าวสารความรู้และข้อเท็จจริง ด้านจริยธรรมและวัฒนธรรมแก่เด็ก บทบาทในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้เลียนแบบ บทบาทในด้านการเป็นผู้ป้องกันทางเสื่อมและเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาพฤติกรรมไปในทางที่ดี บทบาทในด้านการเป็นผู้แก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กว่าครอบครัวมีบทบาทอย่างไร ในการส่งเสริมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย การประหยัด ความอดทน การตรงต่อเวลาและการใฝ่รู้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 1 ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความรู้และจัดกิจกรรมให้แก่ผู้ปกครองหรือครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดู สั่งสอนและส่งเสริมคุณธรรมแก่นักเรียนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปลูกฝังคุณธรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย 5 ด้าน ได้แก่

1. บทบาทในด้านการเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ให้แก่เด็ก
2. บทบาทในด้านการเป็นผู้ให้ข่าวสารความรู้และข้อเท็จจริงด้านจริยธรรมและวัฒนธรรมแก่เด็ก
3. บทบาทในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก
4. บทบาทในด้านการเป็นผู้ป้องกันทางเลื่อมและเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาพฤติกรรมไปในทางที่ดี
5. บทบาทในด้านการเป็นผู้แก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของเด็ก

ในการส่งเสริมคุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย การประหยัด ความอดทน การตรงต่อเวลา และการใฝ่รู้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 1

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาครอบครัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2537 ตามลักษณะโครงสร้างของครอบครัว 2 ประเภทคือ

- 1) ครอบครัวเดี่ยว
- 2) ครอบครัวขยาย

2. การศึกษาบทบาทของครอบครัวในการส่งเสริมคุณธรรมในการวิจัยครั้งนี้เป็นบทบาทของครอบครัวในการสั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย ของนักเรียนที่เป็นสมาชิกของครอบครัว 5 บทบาท คือ

- 1) บทบาทในด้านการเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและสถานการณ์เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์และฝึกการปรับตัว
- 2) บทบาทในด้านการเป็นผู้ให้ข่าวสาร ความรู้ และข้อเท็จจริงด้าน

จริยธรรมและวัฒนธรรมแก่เด็ก

- 3) บทบาทในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้เลียนแบบ
- 4) บทบาทในด้านการเป็นผู้ป้องกันทางเลื่อมและเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาพฤติกรรมไปในทางที่ดี
- 5) บทบาทในด้านการเป็นผู้แก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กที่มีแนวโน้มไปในทางเลื่อมแล้วให้กลับตัวได้และประพฤติดี

3. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาคุณธรรม 7 ด้าน ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์ ความซน ความอดทน การตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย การประหยัดและการใฝ่รู้

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของนักเรียน ไม่มีผลต่อการตอบแบบสัมภาษณ์
2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ปกครอง สมาชิกในครอบครัวและนักเรียนถือเป็นผู้ตอบให้ข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง

คำจำกัดความในการวิจัย

บทบาทของครอบครัว หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของบิดา มารดา และสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ ในการสั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย บุตรหลานในครอบครัว

บทบาทของครอบครัวในการส่งเสริมคุณธรรม หมายถึง การทำหน้าที่สั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย ของบิดา มารดา และสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ ของครอบครัว โดยปฏิบัติตามบทบาท 5 ด้านได้แก่

1. บทบาทในด้านการเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ให้แก่เด็ก หมายถึง การที่จัดสภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ของครอบครัวทั้ง โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจที่จะให้เด็กได้เกิดประสบการณ์ และได้ฝึกการปรับตัวในทางที่ดีขึ้น
2. บทบาทในด้านการเป็นผู้ให้ข่าวสารความรู้และข้อเท็จจริงด้านจริยธรรมและวัฒนธรรมแก่เด็ก หมายถึง การให้เนื้อหาสาระหลักการ ข้อเท็จจริงข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรม ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในชีวิตประจำวันเพื่อ

ให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาและนำไปสู่การปฏิบัติ

3. บทบาทในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก หมายถึง พฤติกรรมด้านต่าง ๆ ที่แสดงออกทั้งกริยา วาจา ท่าทาง อารมณ์และวิธีดำรงชีวิต

4. บทบาทในด้านการเป็นผู้ป้องกันทางเลื่อม และเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาพฤติกรรมไปในทางที่ดี หมายถึง ให้การดูแลใกล้ชิดเอาใจใส่เข้าใจพัฒนาการ และความรู้สึกของเด็ก ส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีด้วยการเสริมแรง และป้องกันการประพฤติปฏิบัติในทางที่ไม่ถูกต้องไม่ควร

5. บทบาทในด้านการเป็นผู้แก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของเด็ก หมายถึง รับผิดชอบต่อความผิดพลาดของเด็ก หาแนวทางแก้ไขสาเหตุที่ทำให้เด็กประพฤติน่า

คุณธรรม หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมศาสนาและทางวัฒนธรรม ซึ่งบุคคลยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความสุจริตสำเร็จของตนเองและสังคม

ความซื่อสัตย์ หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจาใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

ความขยัน หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้องเกี่ยวกับความพยายามในการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่ทอดทิ้ง เอาใจใส่เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน

ความอดทน หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้องเกี่ยวกับการรู้จักควบคุมการกระทำและอารมณ์ของตนให้อยู่ในขอบเขตที่สังคมยอมรับ ทำงานหนักและงานที่ยากให้สำเร็จโดยไม่ย่อท้อ ไม่ก่อปฏิกิริยาใดเมื่อได้รับการกระทบจากการขู่อาฆวน การประสพภัย ผิดหวังหรือมีอุปสรรคเกิดขึ้น

การตรงต่อเวลา หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ตามเวลาที่กำหนดอย่างสม่ำเสมอ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จเรียบร้อยทันตามเวลา

ความมีระเบียบวินัย หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้องเกี่ยวกับการควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติ ตามระเบียบแบบแผน กฎหมายข้อบังคับ กติกาสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันนำมาสู่ความสงบสุขในชีวิตของตนเองและความเป็น

ระเบียบวินัยในสังคม

การประหยัด หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้อง เกี่ยวกับการรู้จักใช้ทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากรทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด รู้จักดูแลรักษาซ่อมแซมของของตนเองและส่วนรวม

ด้านการใฝ่รู้ หมายถึง หลักของความดีงามและความถูกต้องเกี่ยวกับความอยากรู้ อยากทำสิ่งต่าง ๆ และพยายามขวนขวายแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวพันโดยสายโลหิตหรือการสมรส ประกอบด้วยบิดา มารดาและบุตร อาจประกอบด้วยญาติพี่น้องคนอื่น ๆ อีกที่อาศัยอยู่รวมกัน ในที่นี้หมายถึงบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามลักษณะโครงสร้างของครอบครัวได้แก่ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย

ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยบิดา มารดา และบุตรที่อยู่คร้วเรือนเดียวกัน

ครอบครัวขยาย หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยบิดา มารดา บุตรและญาติพี่น้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น อาศัยอยู่ในคร้วเรือนเดียวกันหรืออยู่คนละคร้วเรือน แต่ยังอยู่บริเวณเดียวกันและไปมาหาสู่กันแล้วก็ทำกิจวัตรประจำวันบางอย่างร่วมกัน เช่น รับประทานอาหารร่วมกัน เป็นต้น

ผู้ปกครอง หมายถึง ครอบครัวหรือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ที่ให้การอบรมสั่งสอนเด็กในครอบครัว

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติปีการศึกษา 2537 เขตการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2537

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนรัฐบาลที่เปิดสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ในระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2537

เขตการศึกษา 1 หมายถึง เขตพื้นที่ที่รับผิดชอบการจัดการศึกษา 5 จังหวัด ได้แก่ นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร สมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากหนังสือ เอกสาร วารสาร หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครอบครัวยุวชนวัยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 1 โดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sample) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 210 ครอบครัว
3. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย ตามข้อบ่งชี้เนื้อหาที่กำหนด นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษาและความเหมาะสมในการใช้ภาษา แล้วนำไปทดลองใช้กับครอบครัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 ครอบครัว โดยแบ่งเป็นครอบครัวเดี่ยว 5 ครอบครัวและครอบครัวขยาย 5 ครอบครัว
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเองและผู้ช่วยวิจัยจำนวน 3 คน
5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS สถิติที่ใช้คือร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. ทำให้ทราบบทบาทของครอบครัวในการส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติปีการศึกษา 2537 เขตการศึกษา 1
2. เป็นแนวทางในการให้ความรู้และการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมคุณธรรม